

Karelia-ammattikorkeakoulu
Sairaanhoitaja (AMK)

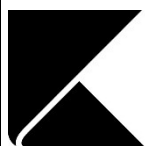
Maisa-marsun metsäretki

Kuvakirja lapsen haastattelun tueksi lasten-
suojeluun

Elina Puumalainen, Jenni Pölönen

Opinnäytetyö, toukokuu 2022

www.karelia.fi

Karelia
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2022
Sairaanhoitajakoulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600

Tekijät

Elina Puumalainen, Jenni Pölönen

Nimeke

Maisa-marsun metsäretki – Kuvakirja lapsen haastattelun tueksi lastensuojeluun

Toimeksiantaja

Siun sote, Mintunkujan vastaanottokoti

Tiivistelmä

Lapsen tullessa lastensuojelun piiriin hän on usein joutunut kokemaan ikäviä asioita elämässään. Lapsen voi olla hyvinkin vaikea puhua kokemuksistaan lastensuojeluun tullessa. Mitä nuorempi lapsi on iältään, sen vaikeampaa hänen on ilmaista itseään. Ilman asioiden selvittämistä on hankalaa lähteä auttamaan lasta elämässä eteenpäin. Onkin todettu, että toiminnallisten välineiden avulla voidaan auttaa lasta tuomaan asioitaan paremmin esille.

Opinnäytetyön tavoitteena oli helpottaa 3–7-vuotiaiden lasten haastattelua Mintunkujan vastaanottokodissa. Opinnäytetyön tehtävänä oli tuottaa vastaanottokodille kuvamateriaali lapsen haastattelussa käytettävän lomakkeen tueksi.

Kuvakirjan tarinan rakensimme lastensuojeluyksiköstä saadun kyselylomakkeen kysymysten pohjalta. Näin kysymykset olisi helppo kysyä. Kuvat piirsimme tarinan avulla. Palautteiden mukaan lapsi koki mieleiseksi katsella kuvia ja samalla kuunnella tarinaa. Kysymysten liittäminen tarinaan osoittautui hyväksi keinoksi helpottaa lasta ilmaisemaan itseään sekä kertomaan tunteistaan ja ajatuksistaan. Lapsen oli helppo vastauksen lisäksi jatkaa omaa tarinaa. Kehitysideana tuli ajatus syvällisemmästä tarinasta, jossa kysymysten kautta lapsen asioita selvitettäisiin vielä tarkemmin.

Kieli
suomi

Sivuja 35
Liitteet 3
Liitesivumäärä 5

Asiasanat

kuvakirjat, lastensuojelu, lapsen kehitys

THESIS
May 2022
Degree Programme in Nursing

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600

Authors

Elina Puumalainen, Jenni Pölönen

Title

Maisa the Guinea Pig's Forest trip – A Picture Book to Support Child Protection Interviews

Commissioned by

Siun Sote, Reception Home Mintunkuja

Abstract

As children enter the child protection system, they have often experienced unpleasant things in their lives. It may be very difficult for children to talk about their experiences when entering child protection services. The younger the children are, the more difficult it is for them to express themselves. Without sorting things out, it is challenging to help children forward in their lives. It has been discovered that functional instruments can help children express themselves better.

The aim of the thesis was to facilitate the interview process of children aged 3 to 7 at the Reception Home Mintunkuja. The objective of the thesis was to produce illustrated material for the reception home to support the questionnaire used in interviews.

The storyline was based upon the questionnaire obtained from the Child Protection Unit. Thus, the questions would be easy to ask. The pictures were drawn using the story. According to the feedback, children enjoyed looking at the pictures while listening to the story. Integrating the questions into the story proved to be a good way to make it easier for the children to express themselves, as well as share their feelings and thoughts. In addition to the answering the question, the children tended to continue their stories spontaneously. As a further development idea, a more in-depth storyline could be created to explore children's issues in more detail.

Language
Finnish

Pages 35
Appendices 3
Pages of Appendices 5

Keywords

picture book, child protection, child development

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Lapsen kehitys 3–7-vuotiaana	6
2.1	Lapsen kehitykseen vaikuttavat tekijät.....	6
2.2	Lapsen kognitiivinen kehitys	6
2.3	Lapsen psykososiaalinen kehitys.....	9
3	Lastensuojelu.....	10
3.1	Lastensuojelulaki	10
3.2	Lastensuojeluympäristön vaikutus lapsiin	12
4	Lapsen haastattelu.....	13
4.1	Kohtaaminen.....	13
4.2	Lapsen haastattelun erityispiirteet	15
5	Tavoite ja tehtävä.....	16
6	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat.....	16
6.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	16
6.2	Toimeksiantaja ja kohderyhmä	17
6.3	Kuvakirja	18
6.4	Kuvakirjan suunnittelu.....	19
6.5	Kuvakirjan toteutus	22
6.6	Arvio kuvakirjasta.....	23
7	Pohdinta.....	25
7.1	Tuotoksen tarkastelu	25
7.2	Opinnäytetyön luotettavuus	26
7.3	Opinnäytetyön eettisyys.....	29
7.4	Opinnäytetyöprosessin tarkastelu ja ammatillinen kasvu.....	30
7.5	Hyödynnettävyys ja jatkokehitysmahdollisuudet	31
	Lähteet.....	33

Liitteet

Liite 1	Kuvakirjan käsikirjoitus
Liite 2	Palautekysely
Liite 3	Tiedonhaun taulukko

1 Johdanto

Vanhempien vastuulla on luoda lapselle turvallinen kasvuympäristö, jossa lapsi voi kasvaa ja kehittyä turvallisesti. Lastensuojelu voi tarvittaessa auttaa vanhempia luomaan lapselle suotuisan kasvuympäristön. Pyrkimyksenä on tarjota apua mahdollisimman varhain, jolloin varhainen tuki ja peruspalvelut olisivat riittävät tarjoamaan perheelle apua. Jos varhaisella tuella ja peruspalveluilla ei saada luotua suotuisaa kasvuympäristöä lapselle, voidaan lapsi sijoittaa kodin ulkopuolelle, lastensuojelulain puitteissa. (Valvira 2021.)

Lapsella on oikeus kuulla häntä koskevia asioita sekä tuoda esille oma mielipiteensä ja ajatuksensa, oli hän minkä ikäinen tahansa, kuitenkin kehitystaso huomioon ottaen. On tärkeä tuoda lapselle ilmi, että hänen asiansa on tärkeää ja työntekijä on kiinnostunut asiasta. Jos lapsi on pieni, eikä hän itse voi tuoda asioitaan ilmi, voi lapsen asioita selvittää lapsen läheisiltä tai lapsen kanssa tekemisissä olleilta henkilöiltä. Lapsen ajatusten selvittämiseksi on hyvä käyttää luovia menetelmiä. Käytännön työssä on kuitenkin huomattu, ettei välttämättä lapsen kanssa käytyyn keskusteluun osata tarpeeksi hyvin varautua eikä luovia menetelmiä käytetä hyödyksi. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2022a.)

Toiminnallisten välineiden käyttö auttaa ja helpottaa lapsen tunteiden ilmaisua. Pelkät lapselle esitetyt kysymykset eivät ole toimivimpia tai tehokkaimpia tapoja vahvistaa vuorovaikutusta. Mitä pienempi lapsi on, sen vähemmän hänellä on vahvuuksia tai keinoja ilmaista itseään. Pienellä lapsella ei välttämättä ole keinoja, joilla kertoa kokemuksistaan, tunteistaan tai ajatuksistaan. Joskus on tilanteita, jolloin joudutaan keskustelemaan kipeistä tai tunteita herättävistä tapahtumista tai tilanteista, jolloin apuna voidaan käyttää toiminnallisia välineitä keskustelun tukena. Myös vuorovaikutuksen helpottamiseksi voidaan käyttää toiminnallisia välineitä. Näiden avulla lasta voidaan auttaa ilmaisemaan itseään ja helpottamaan haastattelutilannetta. Tarinaa kertoessa on tärkeä keskittyä lapsen asioihin. Työntekijä on tilanteessa ohjaajana ja kuuntelijana. (Möller 2004, 24, 30.)

Opinnäytetyömme tavoitteena on helpottaa 3–7-vuotiaiden lasten haastattelua Mintunkujan vastaanottokodissa. Opinnäytetyön tehtävänä on tuottaa kuvamateriaali lapsen haastattelussa käytettävän lomakkeen tueksi.

2 Lapsen kehitys 3–7-vuotiaana

2.1 Lapsen kehitykseen vaikuttavat tekijät

Lapsen kehitys on monialainen ja kokonaisvaltainen tapahtuma. Siihen vaikuttaa fyysiset, motoriset, kognitiiviset sekä sosioemotionaaliset tekijät. Nämä edellä mainitut ovat jatkuvasti vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Kun jokin kehityksen alue on heikommin kehittynyt, hidastaa tämä kehitystä myös muilla kehityksen alueilla. Jokainen lapsi kehittyy omalla aikataululla ja omaan tahtiin. Usein samanikäiset lapset ovat kehitykseltään hyvinkin erilaisia ja kehityksensä eri vaiheissa. (Lastenmielenterveystalo 2021.)

Ihmisen koko kehitykselle antaa pohjaa varhainen vuorovaikutus ja kaikki tunnekokemukset, jotka ohjaavat aivojen toiminnallista kehitystä. Perinnölliset ja biologiset tekijät ovat tärkeimmät vaikuttajat ihmisen psyykkiseen kehitykseen, vuorovaikutuksellisiin kokemuksiin, sekä psykososiaalisiin tapahtumiin eri ympäristöissä. Nämä tekijät ovat avainasemassa lapsen psyykkisessä kehityksessä ja ohjaavat toisiaan. (Mäntymaa, Luoma, Puura & Tamminen 2003.)

2.2 Lapsen kognitiivinen kehitys

Kognitiiviseen kehitykseen kuuluu erilaisten tietojen vastaanottaminen, asioiden ja tiedon käsittely, sekä asioiden säilyttäminen mielessä. Kognitiivisessa kehityksessä on monta tekijää, joita ovat; muisti, oppiminen, keskittyminen, tarkkaavaisuus, hahmottaminen, orientaatio, tietojen käsittely, ongelmien ratkaisu, toiminnanohjaus ja kielellinen toiminta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2022b.)

Kolmevuotiaan kielellisessä kehityksessä ollaan jo pitkällä. Lapsi puhuu jo taitavasti ja yleensä vanhemmat ymmärtävät täysin lapsen puhetta. Kolmevuotias ymmärtää jonkin verran aikuisen puhetta ja kyselee innokkaasti, jos ei jotain ymmärrä. Myös kommunikointi toimii jo hyvin leikeissä toisten lasten kanssa. (Haukilehto 2021.)

Nelivuotias lapsi on jo innokas puhuja ja kuuntelija. Leikitkin etenevät puhumalla ja toista kuuntelemalla. (Haukilehto 2021.) Tässä neljän vuoden iässä lapsi osaa jo kommunikoida vapautuneesti oman perheen ja tuttujen kanssa. Puhuessaa ääntäminen vahvistuu jatkuvasti ja lapsi onkin innokas juttelija omista mielenkiinnon kohteistaan. Lapsi on myös tässä vaiheessa jo tietoinen omasta nimestään ja iästään. (Soisalo 2012, 114.)

Lapsen ollessa 5–6-vuotias, alkaa lapsi olla jo kiinnostunut numeroista ja kirjaimista. Erilaiset tehtävät ja vitsit kiinnostavat ja tässä iässä lapsi alkaa jo näistä nauttimaan. Keskittyminen on vaihtelevaa ja siihen vaikuttaa paljon se, kuinka kiinnostava aihe on. Leikkimisen lomassa lapsi oppii monia tärkeitä asioita, näkökulma laajenee ja halu osallistua erilaisiin luoviin toimintoihin kasvaa. (Soisalo 2012, 116.)

6–7-vuotialla kielelliset taidot ovat jo kehittyneet pitkälle. Tällöin opetellaan lukemaan ja mennään kouluun oppimaan lisää kielellisiä taitoja. (Haukilehto 2021.) Koulussa lapsen näkökulmat laajenevat, sekä lapsen toiminta erilaisissa yhteisöissä vahvistuu. Lapsi pystyy jo liittymään pitkiin ja monimuotoisiin keskusteluihin muiden kanssa. (Soisalo 2012, 116.)

Jos lapsella tulee kielen ja puheen kehityksessä hidastumista, siihen voi vaikuttaa moni tekijä. Jotta lapsen puhe ja puheen ymmärtäminen kehittyisi, tulee näiden kahden toimia vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Jotkut kehitystä hidastavat asiat, ovat sattumaa ja jotkut tulevat perintönä vanhemmilta. Puhumisen kehityksessä tulevat vaikeudet saattavat näkyä lapsen puheen tuottamisessa, puheen ymmärtämisen vaikeutena sekä lapsen vuorovaikutuksessa. Usein

nämä kaikki saattavat toimia yhdistelmänä, jolloin kehitykseen vaikuttaa useampi tekijä. (Haukilehto 2021.)

Lapsen puheen ja kielen kehittymisen häiriöt vaikuttavat suuresti kognitiiviseen, kuten myös psykososiaaliseen kehitykseen. Kielen kehittyminen vaikuttaa ajatteluun ja sitä kautta tiedon tuottamiseen, kielen omaksumiseen, sekä kielen soveltamiseen erilaisissa tilanteissa. Se voi myös vaikuttaa erilaisten ongelmien ratkaisukykyyn, yleisesti asioiden päättelykykyyn sekä käsitteiden käsittämiseen. (Lindholm, Loukusa & Paavola-Ruotsalainen 2016.)

Kielellinen kehitys on myös tärkeässä osassa lapsen muistin kannalta. Lapsen muistiin vaikuttaa vahvasti myös sosiaalinen ympäristö. Lapset, jotka kuulevat paljon keskusteluja ja joille on selitetty asioita, pystyvät aikaisemmassa vaiheessa muistamaan asioita ja kertomaan muistikuvistaan. Lapset tuovat ilmi kokemuksia tapahtumia heti opittuaan puhumaan. Toki muistaminen ei välttämättä ole kovin tarkkaa. Muistaminen tapahtuu lapsen mielenkiinnon mukaan, joten aikuisen voi olla vaikea saada tietoa haluamastaan asiasta. (Korkman 2018.)

On yksilöllistä, miltä ajalta ensimmäiset muistikuvat jäävät mieleen. On kuitenkin tutkittu, ettei lapsi muista asioita ennen puhumaan oppimista. Alle kouluikäisellä lapsella voi olla vaikea erottaa todellisuutta ja kuvitteellisia asioita toisistaan. Voi olla, että lapsi kertoo omana muistikuvanaan asioita, mistä on nähnyt unta, mitä on nähnyt televisiossa tai kuullut joidenkin keskustelevan. Aivan pienellä lapsella kielellinen kehitys voi olla vielä melko heikkoa tai muistikuvat hataria. Esimerkiksi lapsen kertoessa kissan raapaisusta, täytyy miettiä, onko lapsi kokenut tämän, onko hän nähnyt tällöistä tapahtuvan tai kuullut jonkun muun kertovan asiasta. Yleensä tarkimmat muistikuvat jäävät asioista, jotka sillä hetkellä ovat herättäneet paljon tunteita ja ovat merkityksellisiä asioita. Pitkään kestänyt stressi heikentää muistia. Jos lapsen kasvuympäristö on uhkaava ja turvaton, eikä lapsella ole selkeitä rutiineja, on lapsen haastavaa rakentaa kokonaisia muistikuvia. Tällöin lapsella on epävarma olo ja hänen mielensä ylikuormittuu. (Korkman 2018.)

2.3 Lapsen psykososiaalinen kehitys

Psykososiaaliset taidot ovat merkittävä tekijä lapsen hyvinvoinnissa. Taitoihin kuuluvat selviytyminen arjen tuomissa haasteissa, sekä erilaisissa kriisitilanteissa. Psykykkisessä hyvinvoinnissa keskeisiä asioita ovat tunteiden ilmaisu ja erilaisten asioiden käsittely. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2022b.) Lapsen psyykkistä kehitystä ja mielenterveyden tilaa arvioidaan siten, kuinka lapsi käyttäytyy ja miten hän ilmaisee omia tunteitaan, kuinka hän selviää stressaavista tilanteista, sekä miten hän pystyy keskittymään ja oppimaan. Tärkeää on havainnoida, miten lapsi näkee ja kokee itsensä, oman kyvykkyytensä, sekä sen, kuinka hän näkee maailman ympärillään. (Lastenmielenterveystalo 2021.)

Lapsen ollessa 3–4-vuotias hän alkaa ymmärtämään erilaisia tunteita ja syyn tunteisiinsa. Hän pystyy myös nimeämään tunteitaan. Tässä iässä lapsen tunteiden hallitseminen vahvistuu joka päivä. Lapsi osaa hakea tukea ja turvallisuuden tunnetta tutuilta perheenjäseniltä, sekä esimerkiksi hoitajiltaan. Myös lapsen kyky rauhoittaa itseään vahvistuu tässä iässä koko ajan paremmaksi. Lapsen lähipiiri alkaa selkenemään ja tärkeiden ihmisten piiri laajenemaan. (Soisalo 2012, 114.)

Lapsen täyttäessä viisi, hän alkaa tulla itsenäisemmäksi ja uskalttaa jo olla jonkin verran erossa perheestään. Lapsi oppii ymmärtämään miksi ihmiset ovat erilaisia. Tässä iässä lapsen omatunto kehittyy. Hän alkaa pikkuhiljaa ymmärtämään mikä vaikutus omilla teoilla saattaa olla. Lapselle on tärkeää olla johdonmukainen, sekä pitää kiinni rutiineista ja rajoista. Näistä kiinni pitäminen vahvistaa lapsen omien tunteiden hallintaa. (Soisalo 2012, 114.)

Huoltajan apu on merkittävässä asemassa tunteiden hallitsemisessa, kun lapsi on 6–7-vuotias. Läheisen aikuisen johdonmukaisuus auttaa lasta äärimmäisten tunteiden hallitsemisessa. Lapsi on tässä iässä innokas miellyttämään ja haluaa saada aikuisen hyväksyntää. Myös aikuiselta saatu kiitos, sekä rauhoittelu on lapselle tärkeää. Lapsi ei vielä tässä vaiheessa osaa arvioida omia kykyjään ja mahdollinen epäonnistuminen saattaa turhauttaa. Omantunnon säätely vahvistuu, tähän vaikuttaa suuresti sisäinen kontrolli. (Soisalo 2012, 114.)

Tunteet vaikuttavat vuorovaikutukseen ja siihen, miten vuorovaikutus ei välttämättä ole päässyt kehittymään. Inhimilliseen vuorovaikutukseen vaikuttaa yksin omaan tunne. Tunteet ohjaavat sitä, kuinka ymmärrämme toisiamme, sekä miten tulemme ymmärretyksi. Jo vauvasta asti kommunikoimme vuorovaikutuksen avulla. Myös erilaisten tunnetilojen jakaminen on tärkeää ja tästä syystä lapsi hakeutuukin vuorovaikutukseen toisten kanssa. Tunteiden jakaminen on niin ilossa, kuin surussakin helpottavaa ja tuottaa mielihyvää. Tunteiden säätely ja niiden hallintaan ottaminen on lapsen yksi tärkeimmistä tehtävistä. Säätelyllä tarkoitetaan sitä, miten lapsi toimii negatiivisten tunteiden kanssa, kuinka lapsi lievittää omaa pahaa oloaan, miten lapsi osaa tuoda esille omia hyviä tunnetilojaan tai miten lapsi saa lisää hyviä tunnetiloja. (Mäntymaa ym. 2003.)

3 Lastensuojelu

3.1 Lastensuojelulaki

Lastensuojelu on lapsen kokonaisvaltaista suojelemista. Lastensuojelun tehtävänä on taata lapselle turvallinen kasvu- ja kehitysympäristö, tukea vanhempia lapsen kasvatuksessa sekä lapsen erityinen suojeleminen. Lastensuojelussa lapsi ja hänen perheensä voivat olla avohuollon tukipalvelujen piirissä, lapsi voidaan joutua sijoittamaan kiireellisesti tai lapsi saatetaan joutua ottamaan huostaan. Myös sijaishuollon järjestäminen sekä jälkihuolto kuuluvat lastensuojelun tehtäviin. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2022c.) Suomen laissa lastensuojelu on ajateltu lapsilähtöisesti ja lastensuojelulaissa pidetäänkin tärkeänä lapsen osallisuutta, sekä lapsen etua lapsen asioista päättäessä (Muukkonen & Tulensalo 2015). ”Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu- ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun” (Lastensuojelulaki 417/2007, 1 §).

Lastensuojelussa toimenpiteiden teon määrittää Suomen lainsäädäntö. Tärkeimpänä asiana on lapsen edun turvaaminen. Lapsen etuja täytyy olla

tarkkailemassa jatkuvasti eri tilanteissa. Tärkeimpiä arvioinnin kohteita on tasapainoinen kehitys sekä hyvinvointi. Lapsi on oikeutettu saamaan ymmärrystä sekä hellyyttä, valvontaa ja huolenpitoa. Tärkeää on turvata lapsen kasvuympäristö ja ruumiillinen koskemattomuus. Lapselle täytyy antaa mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa. Huomioida täytyy myös lapsen kieli, kulttuuri, sekä uskonto. Lastensuojelussa tehdyt toimenpiteet täytyy suunnitella ja toteuttaa lapsen näkökulmasta, lapsen parasta ajatellen (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2022d.)

Lastensuojelulain (542/2019, 30 §) mukaan lastensuojelussa asiakkaana olevalle lapselle, on tehtävä asiakassuunnitelma. Suunnitelmassa tulee näkyä olosuhteet ja asiat, palvelut sekä arvioida muut lastensuojelu asiakkaan tukitoimet, joihin pyritään vastaamaan määrätyssä ajassa. (Lastensuojelulaki 542/2019, 30 §.) Lastensuojelulaissa (542/2019, 30 a §) sanotaan, että hoito- ja kasvatussuunnitelmalla havainnoidaan jo kirjattuja tavoitteita. Siellä kuvataan myös jokaisen lapsen henkilökohtaiset tarpeet ja kuinka niihin tulee vastata, samalla pitäen lapsen kohtelu hyvänä. Lapsi osallistuu tämän hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemiseen. Jos tilanne sallii, lapsen vanhemmat ovat myös tärkeä osa suunnitelmaa. Hoito- ja kasvatussuunnitelma tulee toimittaa ja asioista tiedottaa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. (Lastensuojelulaki 542/2019, 30 a §.)

Lastensuojelulain (417/2007, 20 §.) mukaan lastensuojelussa on selvitettävä lapsen toiveet ja mielipide. Lastensuojelu toimintaa tarkasteltaessa on otettava huomioon, kuinka vanha lapsi on sekä lapsen kehitystaso. On oltava varovainen ja hellävarainen selvittäessä lapsen mielipiteitä sekä olla aiheuttamatta minkäänlaista haittaa lapsen, lapsen vanhempien tai muiden lapsen läheisten välille. Toivomukset ja mielipiteet tulee olla kirjattu tarkasti lasta koskeviin kirjallisiin ja virallisiin papereihin. (Lastensuojelulaki 417/2007, 20 §.)

3.2 Lastensuojeluympäristön vaikutus lapsiin

Suomessa lastensuojelulla on vaikutusta tuhansiin lapsiin vuosittain. Lapsi on lastensuojelun piiriin joutuessaan voinut joutua kokemaan ja näkemään sellaisia asioita, joita lapsen ei tulisi ikinä kokea. (Hirvonen & Hurskainen 2019, 157.) Vuonna 2020 lapsia huostaanotettiin 1 688 ja kaikkiaan huostassa olleiden lasten määrä oli 11 386. Kokonaisuudessaan huostaanotossa olleiden lasten määrä pysyi yhtä suurena kuin vuonna 2019 ja uusien huostaanotettujen lasten määrä oli 9 prosenttia pienempi kuin edellisenä vuonna. Varsinkin tahdonvastaisesti päätetyt huostaanotot ovat vähentyneet. Kiireellisesti sijoitettuja lapsia oli vuonna 2020, 4 662 lasta. Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä on kasvanut 3 prosentilla vuoteen 2019 verrattuna. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2022e.)

Lastensuojelussa ollaan lähes aina tekemisissä enemmän tai vähemmän kipeiden asioiden kanssa. Lastensuojelu on paikka, jossa tehdään suuria ratkaisuja ja käydään läpi kipeitä, syyllistäviä, sekä häpeällisiä asioita. Lapsi on elänyt ja elää enemmän tai vähemmän kivuliaiden, surua aiheuttavien ja mahdollisesti tuskaisten tunteiden kanssa. (Möller 2004, 32.)

Suurissa elämänmuutoksissa lapsi kokee stressiä. Vastaanottokotiin siirtyminen on usein traumaattinen kokemus lapselle, ja siirtymistä edeltäneet tapahtumat ovat yleensä rankkoja. Usein traumaattiset kokemukset aiheuttavat lapselle erilaisia oireiluja. Esimerkiksi lapset, jotka ovat joutuneet kokemaan painetta ja vaikeita asioita useaan kertaan, saattavat kärsiä kokonaiskehittymisen hidastumisesta. Tämä vaikuttaa stressin hallintaan liittyvien hormonien säätelyyn, sekä aivojen välittäjäaineiden toimintaan. Vaikuttaen aivojen toimintaan ja rakenteiden kehittymiseen. Edellä mainitut asiat vaikuttavat negatiivisesti lapsen käyttäytymisen säätelyyn, hidastavat muistitoimintojen, sekä sosiaalisten taitojen kehittymistä. Nämä asiat näkyvät lapsessa monella eri tavalla. Oireet esiintyvät aggressiivisuutena, keskittymis- ja oppimisvaikeuksina, masennuksena, ahdistuneisuutena, erilaisina pelktiloina, luottamuksen puutteena, tulevaisuudesta ahdistumisena, itsetunnon kanssa kamppailuna voidaan aiheuttaa myös somaattisia oireita. (Aronen & Suomalainen 2016.)

Lapset toivovat lastenkodissa tapahtuvien tapaamisten olevan epämuodollisia. Tapaamisilta lapset toivoivat riittävästi aikaa, luotettavan aikuisen läsnäoloa ja vähemmän viranomaisten läsnäoloa. Tärkeäksi asiaksi lapset kokivat sen, että heidät otettiin mukaan heihin liittyvissä päätöksenteoissa. (Möller 2004, 24.) Cossar, Brandon ja Jordan (2016) tuovat tutkimuksessaan esille lapsen oikeudesta tuoda oma mielipiteensä ilmi, kun päätetään lasta koskevia asioita. Lapsen ja sosiaalityöntekijän välinen luottamuksellinen suhde on tärkeässä roolissa tässä, jolloin lapsen on helpompi kertoa ajatuksistaan ja tunteistaan. (Cossar, Brandon & Jordan 2016.)

Lapset, joilla on traumaattisia kokemuksia taustallaan, kokevat usein myös mielenterveyden häiriötä. Lastensuojeluhenkilökunnan on siis tärkeä tehdä yhteistyötä psykiatrisen hoitohenkilökunnan kanssa, jolloin pystytään yhdessä arvioimaan lapsen tilannetta ja tekemään sen pohjalta lapselle jatkosuunnitelma. Näin myös lapset, jotka tarvitsevat hoitoa mielenterveyden puolella, saivat sitä helpommin. Jotkin sairaanhoitopiirit ovat jo tähän asiaan kiinnittäneet huomiota ja yhteistyötä lastensuojelun- ja psykiatristenhoitajien välillä onkin jo lisätty. (Huikko, Santalahti, Torniainen- Holm, Vuori, Kovanen, Lämsä & Tuulio- Henrickson 2018.)

4 Lapsen haastattelu

4.1 Kohtaaminen

Kati-Pupita Mattila (2011) kertoo hyvän kohtaamisen perusteista. Kohtaamisella luodaan yhteys, minkä seurauksena syntyy luottamus. Kohtaaminen alkaa toiseen ihmiseen kohdistusvasta katseesta ja eleistä. Sen jälkeen tulee kuuleminen, näkeminen ja kohdattavan nähdyksi tuleminen. On hyvä muistaa, että kaikki kohtaamiset ovat erilaisia. Jokaiseen kohtaamiseen vaikuttaa eletty elämä ja tietyiltä osin tulevakin elämä. Vaikka tulevaa ei voidakaan nähdä, vaikuttaa siihen kuitenkin se, kuinka tulevaisuus nähdään. Onko siinä kenties rohkeutta, toivoa tai taistelutahtoa vai kenties pelkoa, epätoivoa tai alistumista.

Jokainen pitäisi kohdata samalla tavalla, niin lapset kuin aikuiset. Jokaisella on oma eletty elämäntarina ja kohtaajan on tärkeä ymmärtää tarinoiden merkityksellisyys. (Mattila 2011, 15–16.)

Parhaimmillaan kohtaaminen on arvostavaa, hyvää ja vahvistavaa. Tällaista kohtaamista pystyy oppimaan. Tärkeää oppimisen kannalta on pohtia omia toimintatapoja ja asenteita, sekä tarvittaessa niiden muuttamista. Kun omaa asennetta ja toimintatapoja pohtii, pystyy kohtaamisessa ymmärtämään asioita paremmin ja laajemmin. Oman asenteen ollessa kohdallaan, pystyy arvostavaa ja vahvistavaa kohtaamista harjaannuttamaan. Kohdatessa on tärkeä myös olla nöyrä ja rohkea. On tärkeä nähdä jokaisen elämäntarina arvokkaana ja ainutkertaisena. Arvostaa itseään ja arvostaa toista. Rohkeutta kohdata toinen ja antaa itsestään kaiken. (Mattila 2011, 17.)

Lapsen kanssa kohtaamisessa on aikuisella suurempi vastuu oman elämänkokemuksensa myötä. Lapsi on tärkeä tulla kohdatuksi kauniisti niin, että hän tuntee olonsa turvalliseksi, eikä tule loukatuksi. Hyvä kohtaaminen on lapselle merkityksellinen. Kohtaamisten kautta lapsi tarkkailee jatkuvasti ympäristöään ja sitä, kuinka toisten kanssa toimitaan, sekä tekee käsityksiä itsestään, itselleen tulleista signaaleista. Kohtaamisessa katseen pitäisi välittää lapselle aitoa kiinnostusta lapsen asioista, auttamisen halua, turvallisuutta ja hyväksyntää. Lapsi tulee tulla nähdyksi omana itsenään, lapsen persoonaa kunnioittaen, jolloin lapsen omanarvontunto, itseluottamus ja luottamus toisiin ihmisiin kasvaa. Jokainen lapsi tarvitsee elämäänsä turvallisen aikuisen. Toiveena olisi, että se olisi oma vanhempi. Aina se ei kuitenkaan näin ole, silloin lasta hoitavalla taholla on suuri merkitys lapsen kasvuille. On tärkeää, ettei lapsesta aseta ennakkokäsityksiä, vaan kuullaan lasta itseään ja ollaan kiinnostuneita hänen asioistaan. Onnistunut kohtaaminen vahvistaa lasta ja lapsi kokee olevansa riittävän hyvä, jonka kautta lapsella on rohkeus elää oman näköistä elämää. (Mattila 2011, 18–32.)

4.2 Lapsen haastattelun erityispiirteet

Lapsen haastattelemineen on tärkeä tehtävä. Haastattelu voi olla ammattilaisille haasteellista. Lapsen haastatteluun ei ole tehty käytännön ohjeistusta siitä, kuinka haastattelu onnistuisi parhaiten. On mietittävä mitä lapselta kysytään ja mitä ei, mutta kuitenkin on muistettava ottaa ne vaikealtakin tuntuvat aiheet esille. Lasta haastateltaessa on huomioitava kysymysten asettelu, etteivät ne ole johdattelevia, koska lapsi on herkästi johdateltavissa, varsinkin nuorimmat lapset. Myöskin suorien kysymysten kanssa täytyy olla tarkkana, ne voivat vääristää lapsen muistikuvia ja sen kautta vaikuttaa lapsen kertomukseen. Kysymysten asettelu saa lapsen helposti muuttaman vastaustaan, jolloin lapsi ajattelee olevansa haastattelijalle mieliksi. Johdatteluna voidaan pitää sitä, jos haastattelija tuo haastattellessa asioita ilmi, joita lapsi ei ole itse havainnut tai asioita, jotka eivät pidä paikkansa. Tämän seurauksena lapsi voi ajatella sen olevan omaa muistikuvaa, tai voi luoda väärän muistikuvan ja käsityksen tapahtuneesta. Lapsi muokkaa herkästi tiedon pohjalta omia muistikuviaan ja näin käy varsinkin silloin, jos lapsella ei ole täysin muistissa kaikkea tapahtuneeseen liittyvää. (Korkman 2018.)

Jotta lapsen todellinen mielipide tulisi ilmi lasta haastateltaessa, on työntekijän luotettava omiin vaistoihinsa, kuitenkin tekemättä liikaa johtopäätöksiä. Haastattelijan elekieli ja ilmehdintä, sekä kysymysten asettelu voivat vaikuttaa lapsen vastauksiin. Jos samaa kysymystä toistaa, voi lapsi ajatella, että hän on vastannut kysymykseen väärin ja muokkaa vastaustaan sen takia. Lasta haastateltaessa voi käyttää tarkentavia kysymyksiä. On kuitenkin huomioitava, että kysymykset ovat avoimia, jolloin lapsen on mahdollisuus vastata kysymykseen niin kuin hän itse haluaa. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2022a.)

O'Reilly ja Dolan (2016) tuovat tutkimuksessaan ilmi, kuinka tärkeä taito lapsen kanssa kommunikointi on, kun käsitellään lapsen henkilökohtaisia ja vaikeita asioita. Haastattelun hyvänä apuna on käydä haastattelu leikin tai luovan toiminnan avulla, ottaen huomioon lapsen kehitystaso, jolloin toiminnallinen tapa on lapselle miellyttävä. Tällöin lapsen on helpompi olla haastateltavana. Myös

työntekijät kokivat luovien toimintojen käyttämisen helpottavan lasten kanssa käytyjä keskusteluja. (O'Reilly & Dolan 2016.)

5 Tavoite ja tehtävä

Opinnäytetyön tavoitteena on helpottaa 3–7-vuotiaiden lasten haastattelua Mintunkujan vastaanottokodissa. Opinnäytetyön tehtävänä on tuottaa kuvamateriaali lapsen haastattelussa käytettävän lomakkeen tueksi.

6 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Meille oli heti aluksi selvää, että haluamme tehdä opinnäytetyön toiminnallisena. Airaksisen ja Vilkan (2003) mukaan toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyy raportoinnin lisäksi konkreettinen tuotos. Tuotos voi olla esimerkiksi jokin ohje, mikä voi olla kirja, lehtinen tai vaikka kotisivut riippuen kohderyhmästä. Tuotoksena voi järjestää myös jonkun tapahtuman, esimerkiksi messut. Opinnäytetyöllä osoitetaan oma ammattitaito käytännönläheisesti. (Vilka & Airaksinen 2003, 9–10.)

Toiminnallinen opinnäytetyö kannattaa aloittaa miettimällä, mikä aihe opinnoissa itseään kiinnostaa. Kun aihe on itseä kiinnostava, auttaa se motivoimaan prosessin läpi ja aiheeseen jaksaa paneutua, sekä etsiä uutta tietoa paremmin. Toiminnallinen opinnäytetyön tuotos tehdään toimeksiantajan tarpeita tarkastellen, jolloin opinnäytetyöstä on hyötyä myös toisille, eikä opinnäytetyötä tehdä vain itselleen. (Vilka & Airaksinen 2003, 23–24.) On hienoa, että opinnäytetyöstä jää jotain konkreettista käyttöön, eikä opinnäytetyötä tarvitse tehdä vain huvikseen. Myös motivaatio työhön pysyy parempana, kun tietää, ettei työtä tee turhaan. Opinnäytetyön aihetta miettiessä meistä toisella oli halu tehdä

opinnäytetyö jollain tapaa lapsiin liittyen. Toisella meistä ei niin selvää ajatusta ollut, mistä aiheesta opinnäytetyötä haluaisi tehdä, joten ajattelimme että mietimme kiinnostavia aiheita ja katsomme mikä molempia kiinnostaisi.

6.2 Toimeksiantaja ja kohderyhmä

Toimeksiantajan avulla opinnäytetyön tekijä pääsee ratkaisemaan käytännönläheistä ongelmaa ja tuomaan itseään esille työelämään, jonka kautta on mahdollisuus myös työllistyä. Toki toimeksiantaja voi myös olla jokin harrastetoiminnalle tehty projekti, silloin on vaan mietittävä, että aihe käsittelee oman tutkimuksen asioita. Toimeksiantajan kanssa on tärkeä miettiä aiheen rajausta ennen varsinaiseen työhön ryhtymistä. On mietittävä, mitä toimeksiantaja tarvitsee ja onko opinnäytetyöntekijällä valmiuksia ja aikaa ryhtyä tekemään sitä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 16–18). Opinnäytetyömme aihe valikoitui Karelia-ammattikorkeakoululle tulleista toimeksiannoista. Aihe oli meistä molemmista mielenkiintoinen ja herätti heti halua tutustua siihen enemmän.

Vastaanottokoti on lastensuojelun tarpeessa olevien lasten lyhytaikainen sijoituspaikka. Sijoitus tällaisessa yksikössä kestää korkeintaan puoli vuotta. Sijoituksen aikana selvitetään ja arvioidaan lapsen ja hänen perheensä elämäntilanne. Vastaanottokodin kautta mietitään perheelle tukitoimenpiteitä, annetaan ohjausta, sekä autetaan perhettä löytämään ratkaisuja pulmiin. Vanhempien kanssa keskustellaan, kuinka perheen ongelmat vaikuttavat lapseen ja hänen kehitykseensä. Lapsen etu on tärkeässä roolissa vastaanottokodissa. Lapsen kasvua ja kehitystä tuetaan. Vastaanottokodin sijoituksen aikana tehdään päätös, voiko lapsi palata kotiin, vai sijoitetaanko hänet kodin ulkopuolelle, joko lyhyt- tai pitkäaikaisesti. Jos lapsi päätetään sijoittaa kodin ulkopuolelle, etsitään lapsen tarpeille sopiva paikka. Sijoituspäätös pyritään tekemään vanhempien kanssa yhteistyössä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021.)

Teemme opinnäytetyömme Siun soten Mintunkujan vastaanottokodin Vasko-osastolle. Vasko-osasto on pienten lasten lastensuojelu asuinyksikkö, jossa ikähaarukka on 0–12-vuotiaat lapset. Asuinyksikköön sijoitetaan lapsia, jotka

tarvitsevat kiireellistä sijoitusta, tai kriisitilanteista johtuvaa äkillistä huolenpitoa. Lapselle turvataan asumisyksikössä perusturva ja huolenpito, sekä selvitetään, kartoitetaan ja arvioidaan lapsen tilannetta. Lapsi saa pitää yhteyttä läheisiin ihmisiinsä. Yhteydenpidosta sovitaan heti sijoituksen alussa ja se kirjataan asiakassuunnitelmaan. Läheiset voivat käydä lapsen luona asumisyksikössä, tai lapsi voi käydä läheisten kanssa jossakin, näistä on kuitenkin sovittava etukäteen. Pyrkimyksenä on, että lapsi jatkaa oman koulun käymistä tai päiväkodissa käymistä niin pian kuin se vain on mahdollista lapsen kokonaistilanne huomioon ottaen. On tärkeää, että lapsella on turvallinen arki ja tutut ja tärkeät asiat pysyvät lapsen elämässä sijoituksesta huolimatta. (Siun sote. n.d.)

Opinnäytetyön materiaalia varten tulee valita kohderyhmä ja rajata se. Kohderyhmän määrittämisessä on tärkeää huomioida ongelma, jota koetetaan ratkaista, sekä sitä, kehen ongelma kohdistuu. On tärkeää kartoittaa kohderyhmä, jolloin materiaalin sisältö ratkaistaan kohderyhmälle kohdistuen. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 38–40.) Kohderyhmän rajausta oli seuraavana mietittävä. Kohderyhmäksi valikoitui 3–7-vuotiaat, koska he eivät osaa vielä lukea ja saattavat tarvita apua asioiden sanoittamisessa.

6.3 Kuvakirja

Lapset näkevät arkisessa elämässä paljon kuvia, jolloin kuvat ovat jo pienestä asti lapselle tuttuja. Kuvia on esimerkiksi vaatteissa, elintarvikkeissa ja lehdissä. Lapset katselevat usein kuvakirjoja jo aivan varhaislapsuudessa. (Suvanto & Ukkola 2020.) Lapsi on kiinnostunut kuvakirjoista yleensä siihen asti, kun hän oppii lukemaan, noin seitsemään ikävuoteen mennessä (Karasma & Suvilehto 2013, 17).

Kuvakirjoissa on yleensä kuvan lisäksi teksti. Tekstin ja kuvan voi yhdistää niin, että ne ovat vuorovaikutuksessa keskenään, jolloin tarina ja kuvat tukevat toisiaan. (Suvanto & Ukkola 2020.) On myös hyvä, jos kuva kertoo vielä lisää tekstin lisäksi. Kuvakirjoissa täytyy miettiä, millainen teksti on. Tekstin olisi hyvä olla selkeästi etenevä ja napakasti kirjoitettu, jolloin tekstiä ei tule liian paljon. Kieltä,

jota tekstissä käytetään, on hyvä olla selkeää ja ymmärrettävää. (Heikkilä-Halttunen 2016, 40.) Karasman ja Suvilehdon (2013) mukaan kirjan sivua kääntäessä lapsi on odottavainen ja jännittynyt mitä seuraavalla aukeamalla paljastuu. Tämän takia kirjan aukeamien välinen kerronta pitää edetä ja olla yhteydessä toisten aukeamien kanssa. (Karasma & Suvilehto 2013, 35.) Jotta kuvakirjan teettäminen on kustannustehokkaampaa, on kuvakirjojen sivumäärä oltava jaettavissa kahdeksalla (Heikkilä-Halttunen 2016, 41).

Kuvakirjassa kuvitukseen täytyy kiinnittää huomiota, jotta kirja olisi mielenkiintoista lukea. Myös kirjan kannen kuva täytyy olla mielenkiintoa herättävä ja kirjan nimen täytyy kertoa kirjan sisällöstä. (Karasma & Suvilehto 2013, 21.) Kuvakirjan kuvituksessa kuvien väreillä, kuin myös viivoilla on omat merkityksensä. Viivojen avulla kuvien muotojen, ääri viivojen ja varjostusten lisäksi voidaan kuvata liikettä ja energiaa. Värien avulla kuvista saadaan aidon näköisiä ja tunnelmallisia. Värejä voidaan tarkastella värisävyyn mukaan, värin voimakkuuden mukaan eli, kuinka vaalea tai tumma väri on kyseessä, sekä värin kylläisyyden mukaan. Väriä pidetään kylläisenä, jos se ei sisällä harmaata. Sininen, keltainen, punainen ja vihreä ovat väreistä kylläisimpiä. Erilaiset värisävyt ja värien kylläisyys vaikuttavat kirjan lukijan tunteisiin. (Oittinen 2004, 65–69.)

6.4 Kuvakirjan suunnittelu

Ensimmäisenä lähdimme kartoittamaan toimeksiantajan tarpeita. Saimme tehtäväksi ruveta toteuttamaan kuvallisia kortteja lapsen tunteiden selvittämiseksi. Kuitenkin tehtävämme muuttui melko alkutekijöissä, koska vastaanottokodilla on jo tunnekortit ja kommunikaatiokansio käytössä. Uudeksi tehtäväksemme muodostui toteuttaa kuvallinen materiaali lapsille suunnatun kyselylomakkeen tueksi. Tähän ajattelimme tarinaa, jossa jokin eläinhahmo seikkailisi ja kysyisi lomakkeessa esitettävistä asioista lapselta, jolloin tilanne olisi lapselle mukava.

3–7-vuotiaat lapset pitävät kertomuksista ja tarinoista. Varsinkin jos tarinat asetuvat tuttuun ympäristöön ja liittyvät arkipäivän tapahtumiin. Tämän ikäiset

lapset pitävät erityisesti tarinoista, joissa esiintyy eläin. Eläimet, jotka puhuvat ja toimivat ihmisen tavoin. Eläinhahmoja suositellaan erityisesti silloin, kun lapsen kanssa on käsiteltävä vaikeita asioita ja konfliktitilanteita. Eläimet luovat rauhoittavaa ilmapiiriä, eivätkä ne yleensä herätä ahdistusta vaan empatiaa. Aikuisen johdattava tarinan kertominen, sekä kuvitteellisen tilanteen luominen, aktivoi lapsen sosiaalista ajattelua, jolloin mietitään toimimista sekä seurauksia eri asioista. (Pulkkinen 2002, 67–68.) Heikkilä-Halttusen (2016) mukaan kuvakirjassa seikkailevat pörröiset, herttaiset ja suurisilmäiset eläimet vetoavat lapsiin (Heikkilä-Halttunen 2016, 41). Ajatuksena oli kuvakirjan päähenkilöksi hahmottaa seikkaileva marsu, joka on pörröinen ja suurisilmäinen tallustelija, joka kohtaa seikkailujen aikana muita eläimiä. Marsu kyselee lapselta asioita, joita on tarkoitus saada lapsen elämästä selville. Lapselle kerrotaan, että kysymysten avulla hän auttaa marsua löytämään retkipaikan. Näin koetamme saada lapsen innostumaan ja osallistumaan tarinan kulkuun, kertomalla tarinassa esitettäviin kysymyksiin vastauksia.

Mietimme voisiko sadutus olla meidän aiheessamme toimiva menetelmä. Kuitenkin aihetta tutkittua totesimme, ettei se oikein onnistu meidän tilanteessamme. Karlsson (2014) kertoo sadutuksen olevan tapahtuma, jossa aikuinen on saduttaja ja lapsi kertoja. Aikuinen ei anna lapselle aihetta, mistä hän kertoo tarinaa, tai esitä kysymyksiä tarinasta. Kertoja, eli lapsi kertoo vain tarinaa ja aikuinen, eli saduttaja keskittyy kuuntelemaan lasta. Saduttaja kirjaa kertojan kertomuksen sanatarkasti. Kun kertoja on päättänyt tarinan, saa hän muokata tarinan sisältöä saduttajan lukiessa tarinan kokonaisuudessaan kertojalle. (Karlsson 2014, 24.) Meillä tarinan avulla lapselta pyritään saamaan tiettyjä asioita selville kysymysten avulla, joten saduttaminen ei siihen sovi. Toki kuuntelu on tärkeässä roolissa meilläkin. Myös lapsen sanomiset on hyvä kirjata tarkasti ylös, jolloin ei tarvitse olla oman muistin varassa. Muistiinpanojen teon avuksi teimme yksinkertaisen lomakkeen, jossa on samat kysymykset, kuin tarinassa esitetyt kysymykset. Tähän työntekijän on helppo vain kirjata lapsen vastaukset.

Täsmäkirjallisuuden avulla lapsen oman elämän tapahtumia voidaan käsitellä helpommin. Kirjoissa voidaan kertoa tarinan avulla vaikealta tuntuvista asioista

ja niitä voidaan sitten käydä läpi yhdessä lapsen kanssa. Täsmäkirjallisuutta voidaan pitää kirjallisuusterapeuttisena menetelmänä. Kirjassa voi yhdistyä tarina, jolloin lapsen mielikuvitusmaailma kehittyy, sekä täsmäkirjallisuus, jolloin lapsi voi yhdistää sitä arkeensa. On ajateltu, että tarinoilla on parantava ja hoitava vaikutus. Tarinoita voidaan nykyisin pitää jopa hoidollisina menetelminä, esimerkiksi kriisin tai trauman kohdatessa. (Mäki & Arvola 2009.) Rakennamme kysymykset tarinan pohjalle, jolloin se on mielenkiintoisempi lapselle ja lapsen on helpompi eläytyä tarinan maailmaan, toivottavasti tuoden omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan ilmi. Arvolan (2009) mukaan kirjallisuusterapeuttiset menetelmät auttavat lasta etääntymään omasta elämästään ja auttavat tarinan avulla eläytymään tarinaan tarinassa esiintyvien hahmojen kanssa. Kirjallisuusterapeuttisen menetelmän avulla lapsen ja aikuisen välinen suhde on helpompi rakentaa. (Arvola 2009, 97.) Toivomme, että kirjan avulla lapsen olisi helpompi lähestyä työntekijää ja työntekijän lasta. Kuvakirjan käsikirjoitus liitteessä 1 (liite 1).

Kuvakirjat muodostavat pienen kertomuksen, joka on rakennettu kuvien ja juonikkaan tekstin avulla. Tekstiä kuvakirjoissa on hyvä olla vain vähän jokaisella sivulla. (Karasma & Suvilehto 2013, 17.) Meillä ajatuksena oli toteuttaa tarinan kuvat kysymysten tueksi, jolloin lapsen on helpompi käsitellä kysymystä. Työtämme tehdessä täytyy miettiä tarinan juoni. Tekstiosuoksien ei ollut tarkoitus olla kovin pitkiä, mutta on huomioitava, että tarina etenee sujuvasti ja pysyy mielenkiintoisena.

Tarinaa tulevat kysymykset teimme kyselylomakkeen pohjalta, jota lastensuojeluyksikössä käytetään tulohaastattelussa. Testasimme kyselylomaketta eräälle kuusivuotiaalle lapselle, kysyen jokaisen kysymyksen kohta kohdalta. Huomasimme lapselta kyseltäessä, että hän meinasi kyllästyä kysymyksiin ja keskittyminen alkoi herpaantua. Lomake on pitkä ja kysymyksiä paljon. Kaikki kysymykset eivät myöskään olleet 3–7-vuotiaille ajankohtaisia. Tämän vuoksi ajattelimme hieman karsia ja ryhmittää kysymyksiä, jolloin lapsi jaksaa paremmin keskittyä kysymyksiin.

Kuvakirjan lukeminen aloitetaan vasemmanpuoleiselta sivulta, josta tarina alkaa. Usein myös tarinan hyvät asiat painottuvat vasemmalle sivulle. Oikealla

sivulla taas uhkaa erilaiset vaarat ja vastoinkäymiset. Viimeisellä aukeamalla halutaan lukijan ymmärtävän tarinan päättymisestä, jolloin sadussa seikkailleet hahmot asetellaan keskelle kuvaa ja hahmot eivät ole enää liikkeessä. (Heikkilä-Halttunen 2016, 40–41.) Meidän tarinassamme ei ole vaaroja tai vastoinkäymisiä, joten laitoimme kysymykset oikealle sivulle. Tällöin lapsella on odotettavaa ja jännitettävää, mitä mahtaa tulla eteen seuraavalla sivulla.

6.5 Kuvakirjan toteutus

Ensimmäiseksi lähdimme kartoittamaan, miten saisimme parhaiten kuvakirjan teetettyä. Katselimme eri painatuspaikkojen hintoja ja vertailimme niitä. Yksittäiskappaleiden painatus olisi tullut melko hintavaksi, joten rupesimme miettimään, jos ottaisimme piirustuksista kuvat, liittäisimme tekstit niihin ja teettäisimme valokuvakirjan. Neuvottelimme mahdollisuudesta toteuttaa tätä ideaa valokuvaajan kanssa. Hän lupasi auttaa meitä kuvaamisessa.

Tämän jälkeen hahmottelimme, minkälaista tarinaa lähdemme toteuttamaan ja minkälaisia asioita lapselta haluamme kysellä tarinan avulla. Kysymykset valikoimme vastaanottokodilta saamastamme lomakkeesta, jolla lasten tietoja kerätään, kun he vastaanottokotiin menevät. Kun kysymykset oli valittu, lähdimme miettimään tarinaa tarkemmin sekä kirjoittamaan ajatuksia tekstistä ja kuvista. Tämän jälkeen lähdimme kirjoittamaan lopullista kuvakirjan tekstiä.

Kuvia hahmotellessa aloimme piirtämään ja värittämään kuvien taustoja itse. Toisen opinnäytetyöntekijän lapset auttoivat eläinhahmojen piirtämisessä. Oittinen (2004) kertoo, kuinka värien avulla pystytään joko korostamaan tai häivyttämään asioita. Esimerkiksi jos halutaan päähenkilön erottuvan taustasta hyvin, täytyy taustan ja päähenkilön värien olla toisistaan poikkeavia. Jos halutaan, hahmon piiloutuvan taustaan, täytyy hahmon ja taustan olla samanväriset. Värien avulla voidaan myös yhdistää asioita ja henkilöitä samaan asiaan kuuluviksi. Esimerkiksi värien avulla voidaan tuoda ilmi, ketkä kuuluvat samaan perheeseen. Väreillä on erilaisia merkityksiä ja on hyvä huomioida, että sama väri voi erilaisissa tilanteissa viitata eriasioihin. Esimerkiksi punainen väri voi viitata

vaaraan, tai se voi kuvastaa syksyä. Kirkkaat värit kirjan viimeisellä sivulla saa lukijan uskomaan tarinan päättyvän onnellisesti. (Oittinen 2004, 68–69.) Värien avulla toimme kuviin elävyyttä. Mietimme, mitä sanomaa haluamme kuvilla tuoda lukijalle ilmi, jonka kautta oli mietittävä, minkälaisia värejä käytämme. Käytimme värien voimakkuutta korostamaan tarinan tärkeitä yksityiskohtia. Kuvien taustat väritimme haalealla värillä, mutta kysymysten tueksi tarkoitetut kuvat väritimme voimakkaammilla väreillä.

Kun piirustukset oli tehty, liitimme kuvat ja tekstit yhteen ja lähetimme ne toimiksiantajalle arvioitavaksi. Hänestä tuotoksemme oli hyvä, eikä muutosehdotuksia ollut, joten pyysimme valokuvaajaa ottamaan piirustuksista kuvat ja hän liitti ne tietokoneelle. Tietokoneella Paint- ohjelman avulla liitimme kuviin tekstit. Kun tekstit oli liitetty, asettelimme kuvat Dekoa nettisivuston suunnitteluohjelmaa apuna käyttäen kuvakirjaksi. Tuotos valmistui maaliskuun lopussa, jonka jälkeen saimme laitettua kirjan painoon.

Kun saimme kirjan painosta huhtikuun alussa, veimme sen Mintunkujan lastensuojeluyksikköön, jossa työntekijät pääsisivät testaamaan kirjaa yksikössä oleville ja sinne tuleville lapsille. Testasimme myös itse tuotosta oman lähipiiriin kuuluvan 6-vuotiaan lapsen kanssa. Raporttia olemme kirjoittaneet samalla kuin olemme tuotostamme tehneet.

6.6 Arvio kuvakirjasta

Opinnäytetyö tulee tehdä tutkivalla asenteella, arvioiden omaa oppimista. Ensimmäisenä arvioidaan työn idea, jota täytyy avata raportissa ymmärrettävästi ja täsmällisesti. Raportissa tulee olla selkeästi, mitä varten opinnäytetyötä tehdään tekemään, sekä mitkä ovat opinnäytetyön tavoitteet. Arvioinnissa tulee tuoda esille myös se, millaiset tavoitteet jäivät saavuttamatta, tai mikä muuttui matkan varrella. On myös hyvä kerätä mahdollista palautetta materiaalin käyttöönotosta ja toimivuudesta. Toinen tärkeä arvioinnin kohde on toimintatavat, johon kuuluu yhteistyö, keskinäinen kommunikointi sekä toisen ymmärtäminen. Myös näiden onnistuminen vaikuttaa kokonaisuuteen. Kolmas arvioinnin kohde

on paitsi oma kriittinen arviointi raporttia tehdessä, niin myös raportin johdonmukaisuuden ja vaikuttavuuden huomioiminen. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 154–159.) Raportissamme olemme tuoneet selkeästi esille työmme tavoitteen ja tehtävän. Opinnäytetyön tekijöiden keskinäinen yhteistyö on sujunut hyvin raporttia tehdessä. Myös toimeksiantajan kanssa yhteistyö on ollut sujuvaa. Olemme kriittisesti tarkastelleet raporttiamme läpi prosessin.

Palautetta kuvakirjasta pyysimme toimeksiantajalta ja vastaanottokodin työntekijöiltä, jotka pääsivät kokeilemaan tuotosta haastattellessa lasta. Teimme palautetta varten Webropol-kyselyn. Arvioinnin kohteina kyselyssä oli tarinan pituus, esitettyjen kysymysten ymmärrettävyys, lapsen innostus osallistumaan tarinaan sekä tarinan hyödyllisyys. Palautteen lopussa tiedusteltiin lapsen ikä ja palautteen antajaa pyydettiin kertomaan omin sanoin kuvakirjan toimivuudesta. Palautekysely liitteessä 2 (liite 2). Tämän avulla selvitimme, kuinka he ovat kokeneet tuotoksemme käytännön työssä. Lähetimme kyselyn työntekijöille sähköpostiin palautuspäivämäärän kanssa. Lastensuojelussa ei tällä hetkellä ollut kohderyhmään sopivia lapsia, joille kuvakirjaa olisi voinut kokeilla. Palautteita varten annoimme kirjan luettavaksi tuttavillemme, joiden lapset olivat iältään 3–7-vuotiaita. Pyysimme heitä testaamaan kuvakirjaa ja antamaan palautetta kuvakirjasta Webropol-kyselyn avulla.

Palautetta saimme neljän lapsen vanhemmalta. Lapset, joille kirjaa oli luettu, olivat 4–6-vuotiaita. Palautteet olivat yksimielisiä. Kirjan pituus oli kaikkien mielestä sopiva. Jokaisen lapsen oli helppo ymmärtää kirjan kysymykset. Jokainen tarinan kuullut lapsi oli tarinan avulla innostunut osallistumaan keskusteluun. Myös kirjan lukija koki tarinan hyödylliseksi lapsen kanssa käydyssä keskustelussa.

Jokainen kirjan lukenut vanhempi oli antanut kirjallista palautetta kyselyssä. Tässä osiossa sai kertoa vapaamuotoisesti mielipiteen kirjasta ja nämäkin palautteet olivat pelkkiä positiivisia huomioita. Lapset olivat ihastuneet itse piirrettyihin kuviin ja eräs lapsi innostui piirtämään samanlaisia kuvia itsekin. Lapset kokivat kirjan mielenkiintoisena ja osallistuivat kysymysten vastailuun

innokkaasti. Myös jatkokeskusteluja kirjan avulla syntyi. Kirjaa haluttiin myös luettavan uudelleen. Alla vielä kirjalliset palautteet.

“Lapsi innostui kovasti itse piirretyistä kuvista. Intoutui itsekin piirtämään samantlaisia kuvia.”

“Kirja oli mielenkiintoinen ja lapsi halusi kirjan uudelleen luettavan. Parasta kirjassa oli, kun lapsi pääsi mukaan tarinaan ja vastailemaan kysymyksiin.”

“Kuvat erittäin ihania ja tarina mukanaan vievä. Lapsi vastasi kaikkiin kysymyksiin mielissään ja osallistui kirjan kysymyksiin.”

“Kirja oli tosi hyvä ja jäätiin aina juttelemaan sen sivun myötä.”

Kun veimme kirjan toimeksiantajalle, keskustelimme hänen kanssaan kuvakirjan sisällöstä. Kuvakirja oli toimeksiantajan toiveiden mukainen.

7 Pohdinta

7.1 Tuotoksen tarkastelu

Opinnäytetyön tavoitteena oli helpottaa 3–7-vuotiaiden lasten haastattelua Mintunkujan vastaanottokodissa. Opinnäytetyön tehtävänä oli tuottaa kuvamateriaali lapsen haastattelussa käytettävän lomakkeen tueksi. Palautteen perusteella kirjan kuvat, pituus ja yksinkertaiset kysymykset olivat sopivia 3–7-vuotiaille. Palautteen perusteella itse piirretyt kuvat oli merkittävä tekijä ja saivat lapsen eläytymään tarinan kulkuun ja kuvien katseluun. Kuvakirja oli kaikin puolin mieleinen lapselle.

Karasma ja Suvilehto (2013) kertovat että kuvakirja rakentuu kuvien ja juonikkaan tekstin avulla. Tekstin juoni jatkuu aukeamalta toiselle. Lapsesta on jännittävää sivua kääntäessä miettiä mitä seuraavalla sivulla odottaa. Tekstin määrä on kuitenkin hyvä pitää kuvakirjoissa vähäisenä. (Karasma & Suvilehto 2013, 17, 35.) Kuvakirjamme saimme rakennettua kuvien ja juonikkaan tekstin avulla, kuitenkin kirjan tekstimäärän pidettyä vähäisenä. Juonen mietimme lapsia

kiinnostavaksi. Kuten palautteesta selvisi niin tarinan juoni herätti lapsessa mielenkiintoa ja avasi keskustelua aikuisen ja lapsen välillä.

Jotta kirjaa olisi lapsen mielestä mielenkiintoista lukea, täytyy kirjan kuvituksen olla lapselle huomiota herättävä (Karasma & Suvilehto 2013, 21). Kuvakirjoissa kuvat ja teksti tukevat toistensa sanomaa. Kuitenkin on myös hyvä, jos kuvien avulla tarinasta voi saada vielä enemmän. (Heikkilä-Halttunen 2016, 40; Suvanto & Ukkola 2020.) Palautteen perusteella kirjan kuvitus oli lapsille mieleinen. Lapsi jaksoi keskittyä tarinan kuunteluun samalla kun katseli kuvia. Lapsen oli myös helppo jatkaa omien ajatustensa esille tuomista tarinan ja kuvien avulla.

Oittisen (2004) mukaan värien avulla pystytään korostamaan asioita sekä yhdistämään asioita toisiinsa (Oittinen 2004, 68). Värien avulla saimme hahmot ja kysymyksiä avustavat kuvat erottumaan taustoista hyvin. Myös asiat, joita halusimme yhdistää toisiin, saimme värien avulla yhteenkuuluviksi.

Testasimme itse kuvakirjaa tuttavan lapselle, joka on 6-vuotias. Lapsi vastaili kysymyksiin innokkaasti ja odotti jännittyneenä, mitä seuraavalla sivulla odottaa. Lapsen kanssa kehittyi mielenkiintoisia jatkokeskusteluja tarinan kysymysten kautta, kuten tarkoituksena ja tavoitteena oli.

Opinnäytetyömme tarkoitus oli mahdollistaa ja helpottaa lasta ilmaisemaan itseään ja kertomaan itselle tärkeistä asioista ja mahdollisesti vaikeistakin asioista. Toiveenamme oli helpottaa lasta kertomaan itseään koskevista asioista kuvakirjan avulla. Suunnittelemamme materiaalin tarkoituksena oli luoda turvallinen ja lasta miellyttävä tilanne. Tarinan edetessä ja sitä kerrottaessa lapsen oli helppo avata itseään ja samalla kertoa itsestään.

7.2 Opinnäytetyön luotettavuus

Jotta opinnäytetyö on luotettava, on se tehtävä hyvää tieteellistä käytäntöä ajatellen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Kun tekee tieteellistä

tutkimusta, on tarkoitus tuottaa mahdollisimman luotettavaa tietoa tutkimusaiheesta. Luotettavuutta arvioidaan tutkimuksessa esitettävien aiheiden todellisuudella. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta arvioidessa otetaan huomioon työn vahvistettavuus, uskottavuus, siirrettävyys ja refleksiivisyys. (Kylmä & Juvakka 2007, 127.)

Vahvistettavuuteen kuuluu tutkimusprosessi kokonaisuudessaan ja on tärkeä raportoida asiat niin, että toiset saavat selville prosessin eri vaiheet. Vahvistettavuutta voidaan pitää hieman haastavana kriteerinä, koska kaikki tutkijat eivät saman aineiston pohjalta välttämättä päädy samanlaiseen lopputulokseen. Tämä ei kuitenkaan poista tutkimuksen luotettavuutta, koska erilaiset tulkinnat voivat lisätä aineiston ymmärrettävyyttä. Tekijän on hyvä tehdä omia muistiinpanoja läpi työn pitäen itselle päiväkirjaa. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Kuvasimme työmme eri vaiheet tarkasti opinnäytetyömme raportissa. Opinnäytetyömme vahvistettavuutta lisää, kun teimme tuotoksemme lastensuojelun henkilökunnan toiveita kuunnellen ja lapsen tarpeita ajatellen. Olimme säännöllisesti yhteydessä toimeksiantajaan ja kysyimme häneltä palautetta toteutuksen edetessä. Muokkasimme tuotosta palautteen perusteella toimeksiantajan toiveiden mukaisesti. Opinnäytetyötä tehdessä teimme muistiinpanoja tärkeistä ohjeista ja lähteistä sekä omista ajatuksista. Tämä auttoi prosessin edetessä etsimään ja muistamaan hankkimaan oikeaa tietoa ja käyttämään niitä.

Airaksinen ja Vilka (2003) kertovat, että opinnäytetyön tekeminen on niin pitkä prosessi, ettei välttämättä muista projektin lopussa, mitä opinnäytetyön alussa on käsitelty, tämän takia on hyvä pitää opinnäytetyön päiväkirjaa. Päiväkirjan avulla on helppo muistella, minkälaisia vaiheita on ollut ja se toimii myös tukena raporttia kirjoittaessa. Päiväkirjaa voi kirjoittaa joko sanallisesti, tai kuvittaa kuvin, tai vaikka molempia apuna käyttäen, kunhan se vain on itselle toimiva tapa muistiinpanoja tehdessä. Opinnäytetyönpäiväkirjaan olisi hyvä laittaa ylös kaikki ideat ja pohdinnat, sekä muutokset, joita prosessin aikana on ollut. Myös tietopohjaan kerätty aineisto on hyvä laittaa ylös tarkkoine tietoineen, jolloin teksteihin pääsee helposti palaamaan. Toimeksiantajan kanssa käydyt keskustelut on hyvä kirjata ylös ja myös ohjauksessa esille tulleet tärkeät asiat. (Vilka &

Airaksinen 2003, 19–22.) Päiväkirjan pitäminen lisää myös työn uskottavuutta (Kylmä ja Juvakka 2007, 128).

Uskottavuutta lisää tulosten selkeä ja ymmärrettävä esille tuominen. Tutkimuksessa on tullut ilmi, miten työ on toteutettu, missä on onnistuttu ja mitkä asiat olisi voinut tehdä toisin. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 198.) Opin- näytetyöömme tuo uskottavuutta erilaisten tutkimusten tiedot ja näyttöön perustuvien lähteiden käyttö. Lähteet valittiin harkitusti ja teoriatieto on kerätty rajaten niin, että niissä on pyritty välttämään käyttämästä yli kymmenen vuotta vanhempaa tietoa. Tietoa oli hieman hankala löytää joistain aiheista, joten lähteissä on jouduttu käyttämään myös vanhempaa tietoa. Uskottavuutta heikentää, kun emme kaikissa teoksissa alkuperäisille lähteille päässeet, lähteiden ollessa kirjautumisen takana. Tiedonhaun taulukko on liitteessä 3 (liite 3).

Opinnäytetyöemme luotettavuutta horjuttaa se, ettemme saaneet palautetta kohderyhmältämme. Mintunkujalla ei ollut kohderyhmään sopivia lapsia tuotoksen kokeilun aikana. Tämän takia annoimme kuvakirjan lähipiiriin kuuluvien lasten vanhemmille, jotka kirjaa kokeilivat omille 3–7-vuotiaille lapsilleen. Tämän jälkeen he antoivat palautetta kokemuksestaan. Emme siis saaneet palautetta siitä, kuinka kuvakirja toimii työntekijän ja lapsen haastattelun apuna. Voi olla, että lapsen on helpompi kertoa asioita tutuille ihmisille kuin vieraille. Kuitenkin uskomme, että kuvakirjan avulla lapsen jännitys vähenee ja hänen on helpompi kertoa omista asioistaan myös vieraammille ihmisille.

Siirrettävyydellä tarkoitetaan tulosten siirrettävyyttä muihin samankaltaisiin ympäristöihin. Jotta tulokset olisivat siirrettävissä, täytyy projektissa selvittää tarkasti tutkimuksen kuvaus ja tausta, sekä aineiston kerääminen ja analysointi. (Kankkunen ja Vehviläinen-Julkunen 2015, 198.) Opinnäytetyöemme tuotosta, eli kuvakirjaa on mahdollista käyttää myös muissa lapsia hoidettavissa yksiköissä. Esimerkiksi turvakodissa on usein vanhemman, isän tai äidin lisäksi lapsi, joka on saattanut kokea kriisin ja saanut traumoja. Tällöin kirja voi olla apuna, lapsen kanssa kommunikoidessa.

Reflektiivisyydessä tutkijan on tiedettävä omat lähtökohtansa tutkimuksen tekijänä, ja kuvattava ne raportissaan (Kylmä & Juvakka 2007, 129). Opinnäytetyötä tehdessä tiesimme omat lähtökohtamme. Tiedonhankinnan edetessä oma ymmärryksemme aiheeseen kasvoi. Opinnäytetyöhön käytettyä tietoa käsitelimme arvostelematta toisten tutkimuksia, kuitenkin arvioiden tiedon luotettavuutta. Oma tuotoksemme alkoi elämään ja kasvoi, sekä muutti suuntaa, kuitenkin säilyttäen työmme tavoitteen ja tarkoituksen.

7.3 Opinnäytetyön eettisyys

Eettisyys on tieteellisen tutkimuksen perusta. Eettisyys näkyy jo aiheen valinnassa. Työn aihetta valittaessa on hyvä miettiä, että aihe on tekijää kiinnostava, jolloin uutta tietoa jaksaa aiheesta etsiä luotettavasti. Aineistoa, jota tutkimuksessa käytetään ei saa väärentää, eikä sitä saa itse keksiä. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 211–212, 218.) Aihetta miettiessä mietimme, mikä aihe kiinnostaisi molempia. Kun molempia kiinnostava aihe löydettiin, oli siitä mielenkiintoista lähteä etsimään tietoa.

Opinnäytetyössä täytyy ottaa huomioon hyvän tieteellisen käytännön lähtökohdat, jotta työ olisi eettisesti hyväksyttävä ja luotettava. Jotta tutkimus olisi hyväksyttävä hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti on tutkimusta tehdessä tarkasteltava ja noudatettava avoimuutta, rehellisyyttä, tarkkuutta ja huolellisuutta niin tuloksia arvioidessa kuin myös esittäessä. Muiden tutkijoiden julkaisuihin, joita omassa työssä käytetään, täytyy viitata asianmukaisesti, jolloin oma kunnioitus ja arvostus muiden töitä kohtaan näkyy omassa julkaisussa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Opinnäytetyön teimme hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Muiden tuomia tuloksia arvioimme ja esitimme työssämme tarkasti. Opinnäytetyössä olemme merkanneet kaikki käytetyt lähteet mahdollisimman huolellisesti niin raportin tekstiin kuin myös lähdeluetteloon.

Anomyteetti on huomioitava opinnäytetyötä tehdessä, ettei tutkimustietoja luovuteta kuin tutkimuksen tekijöille. Myös kyselyihin vastanneiden yksityisyyden turvaamisesta täytyy pitää huoli, näin kyselyn vastausta ei voida yhdistää

tiettyyn henkilöön. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 221.) Opinnäytetyössämme anomyteetti tulee esille palautekyselyssä. Palautekyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista, eikä kyselyn pohjalta voida selvittää kuka kyselyyn on vastannut, tai kenelle meidän tuotostamme on testattu.

Kuvakirjaa tehdessä olemme miettineet kysymysten asettelun tarkasti, jolloin kysymykset eivät johdattele lapsen vastauksia. Tarinan avulla lapselle pyritään luomaan turvallinen ja luottamusta herättävä ympäristö.

7.4 Opinnäytetyöprosessin tarkastelu ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tekemisen aloitimme elokuun lopussa. Aihesuunnitelman saimme valmiiksi syyskuun lopussa. Opinnäytetyön suunnitelman oli tarkoitus valmistua marras-joulukuussa, mutta tässä emme aikataulussa pysyneet erilaisen syiden vuoksi. Suunnitelman saimme valmiiksi tammikuussa. Tämän jälkeen pääsimme toteuttamaan tuotostamme.

Opinnäytetyöprosessin edetessä ammatillista kasvua tapahtui meille tiedon hankinnassa. Opimme, mistä saa ja kannattaa hankkia ajankohtaista ja luotettavaa tietoa. Tähän oli apuna erilaiset tiedonhankinnan pajat. Näihin saimme myös tukea ohjaavilta opettajilta, sekä toimeksiantajalta. Kasvua tapahtui myös kirjoittamisessa. Kirjoittamisen tukena meillä oli kirjoittamisen pajoja, joita hyödynsimme. Myös ohjaavat opettajat olivat apunamme, jotta saimme tekstin oikeinkirjoitetuksi.

Myös erilaiset tietotekniset asiat vahvistuivat opinnäytetyötä tehdessä. Raporttia viimeistellessä saimme perehdytyksen erilaisista tietokoneen asetuksista ja niiden käytöstä. Opimme myös tekemään kyselyn Webropol-sovelluksella ja hyödyntämään tätä materiaalimme arvioinnissa.

Kasvua ja oppimista tapahtui myös työtä tehdessä. Saimme oman näkemyksemme työhön, kadottamatta toimeksiantajan ja työn tarkoitusta. Prosessin aikana pyysimme palautetta ja muutosehdotuksia jatkuvasti, jolloin työmme olisi

juuri toimeksiantajan tarkoituksen mukainen. Tässä myös onnistuimme. Kun saimme materiaalin valmiiksi ja vietyä testaukseen, oli työmme juuri sellainen kuin oli toimeksiantajalla toiveena. Materiaalimme oli suunniteltu tarkkaan ja se pohjautui lapsille tarkoitettuihin kysymyksiin. Saimme kirjoitettua tarinan, jossa kysymykset soluttautuivat tarinaan, eivätkä kysymykset olleet lasta johdattelevia. Näin lapsi sai tarinan edetessä vastattua helppoihin kysymyksiin ilman valmiita vastauksia.

Opinnäytetyötä tehdessä ymmärryksemme kasvoi, kuinka tärkeä toiminnallisia välineitä on käyttää varsinkin lasten kanssa työskennellessä. Toiminnalliset välineet auttavat vuorovaikutuksessa ja helpottavat lasta kertomaan asioista. Toiminnallisia välineitä on monenlaisia ja melkein vain mielikuvitus on rajana lasten kanssa työskentelyssä, miten lasten kanssa työskentelyä voi helpottaa.

Kun lapsi otetaan lastensuojelun piiriin, lapsi ei välttämättä joudu sinne, vaan joskus tilanteet ovat sellaisia, että lapsi pääsee lastensuojeluun. Tämän asian ymmärtäminen oli myös tärkeä asia omassa ammatillisessa kasvussamme.

7.5 Hyödynnettävyys ja jatkokehitysmahdollisuudet

Prosessin edetessä huomasimme, että valitsemamme ikähaarukka saattoi olla liian suuri. Materiaali oli suunnattu enemmän alle koulu ikäisille, kun meidän ikähaarukkamme oli 3–7-vuotiaat. Kolmevuotias on vasta oppinut puhumaan, kun taas seitsemänvuotias opettelee jo lukemaan. Tämä kuitenkin on paljon lapsen kehityksestä kiinni, jolloin pohdittavaksi jää, mikä ikähaarukka olisi hyvä. Kirjaa pystyy hyödyntämään kaiken ikäisille lapsille.

Opinnäytetyötämme tuotosta voi käyttää monenlaisissa kohtaamisissa lasten kanssa. Mietimme, että opinnäytetyötä voisi hyödyntää lastensuojelun lisäksi myös neuvolatoiminnassa, turvakodissa, lastenpsykiatrisella osastolla tai missä vaan, missä tarvitaan erityistä tukea kommunikoinnissa lapsen kanssa. Lapset saattavat ujostella tai jännittää esimerkiksi neuvolakäynneillä, heidän ollessaan 3–7-vuotiaita. Tarinan lukeminen saattaisi helpottaa jännitystä ja rohkaista lasta

kommunikoimaan sekä auttamaan hoitajaa selvittämään tarvitsemiaan asioita lapsesta. Tarinan lukeminen ja siellä olevien kysymysten avulla saadaan selville lapsen perustietoja, sekä muita jatkosuunnitelmaa varten tarvittavia tietoja.

Opinnäytetyömme muuttui matkan varrella tunnekorteista tarinalliseksi kuvakirjaksi. Huomasimme työtä tehdessämme, että erilaisia tunnekortteja ja muita kommunikointia tukevia korttimalleja oli jo monia. Halusimme tehdä jotain erilaista ja viedä ideaa vielä pidemmälle. Käsittelimme opinnäytetyössämme melko arkipäiväisiä asioita. Tarkoitus olikin tehdä kysymyksistä mahdollisimman yksinkertaiset, jotka olisivat helpot ymmärtää ja joihin olisi helppo vastata. Materiaalia voisi kehittää tulevaisuudessa tekemällä tarinasta pidemmän ja lisäämällä tarinaan kysymyksiä. Tarinan kysymykset voisivat olla myös syvällisempiä.

Lähteet

- Aronen, E. & Suomalainen, L. 2016. Akuutin stressireaktion/ häiriön ja trauma-peräisen stressihäiriön diagnoosi ja kliininen kuva. Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Duodecim Oppiportti. https://www.oppiporatti.fi/op/ljn01901/do?p_haku=lapsen%20psykologinen%20kehitys#q=lapsen%20psykologinen%20kehitys. 20.11.2021.
- Arvola, P. 2009. Sadut auttajina lastenpsykiatrisella sairaalaosastolla. Teoksessa Mäki, S. & Arvola, P. Satu kantaa lasta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 93–117.
- Cossar, J., Brandon, M. & Jordan, P. 2016. “You’ve got to trust her and she’s got to trust you”: children’s views on participation in the child protection system. Child & family social work 21 (1), 103–112. <https://web-p-ebsscohost-com.tietopalvelu.karelia.fi/ehost/detail/detail?vid=4&sid=8666faac-6e2a-49ef-8b94-870c7983e983%40redis&bdata=JnN-pdGU9ZWWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=112339242&db=c8h>. 25.4.2022.
- Haukilehto, M. 2021. Puheen ja kielen kehityksen vaikeudet lapsella. Lääkärikirja Duodecim. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00413/puheenjakienkehityksen-vaikeudet-lapsella?q=Puheen%20ja%20kielen%20kehityksen%20vaikeudet%20lapsella>. 5.10.2021.
- Heikkilä-Halttunen, P. 2016. Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Jyväskylä: Atena kustannus oy.
- Hirvonen, E. & Hurskainen, J. 2019. Tarinoita lastensuojelusta: Minä jaksan vielä tämän päivän. Helsinki: WSOY.
- Huikko, E., Santalahti, P., Tornainen-Holm, M., Vuori, M., Kovanen, L., Lämsä, R. & Tuulio-Henrikkson, A. 2018. Lastenpsykiatrisen erikoissairaanhoidon yhteistyö kuntien mielenterveyspalvelujen ja lastensuojelun kanssa. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 134 (18), 1827–1836. <https://www.terveysporatti.fi/xmedia/duo/duo14504.pdf>. 6.1.2022.
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2015. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki. Sanoma Pro Oy.
- Karasma, K. & Suvilehto, P. 2013. Ihmejuttuja ja tavattomia tarinoita: lasten- ja nuortenkirjallisuuden maailma. Helsinki: Avain.
- Karlsson, L. 2014. Sadutus: Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korkman, J. 2018. Lapsen haastattelu sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen näkökulmasta. Teoksessa Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.). Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus. 29–43.
- Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita prima Oy.
- Lastenmielenterveystalo. 2021. Lapsen kehitykseen vaikuttavat tekijät. https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/vanhemmille/perhe_ ja_vanhemmuus/vanhempien_merkitys/Pages/lapsen_kehitykseen_vaiuttavat_tekijat.aspx. 22.12.2021.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lastensuojelulaki 542/2019.

- Lindholm, P. Loukusa, S. & Paavola – Ruotsalainen, L. 2016. Puheen ja kielen kehityshäiriöt. Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Duodecim Oppiportti. https://www.oppoportti.fi/op/ljn00701/do?p_haku=lapsen%20kielellinen%20kehitys#q=lapsen%20kielellinen%20kehitys. 10.10.2021.
- Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Muukkonen, T. & Tulensalo, H. 2015. Lastensuojelun tehtävät, kun lapsen epäillään kokeneen väkivaltaa. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 131 (10), 973–978. <https://www.duodecimlehti.fi/duo12268>. 1.5.2022.
- Mäki, S. & Arvola, P. 2009. Satu hoitaa lapsen mieltä. Teoksessa Mäki, S. & Arvola, P. (toim.). Satu kantaa lasta: Opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 1. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 22–44.
- Mäntymaa, M. Luoma, I., Puura, K. & Tamminen, T. 2003. Tunteet, varhainen vuorovaikutus ja aivojen toiminnallinen kehitys. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 119 (6), 459–465. <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2003/6/duo93467?keyword=varhainen%20vuorovaikutus>. 01.12.2021.
- Möller, S. 2004. Sattumista suunnitelmallisuuteen. Lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa. Jyväskylä: Pesäpuu ry.
- Oittinen, R. 2004. Kuvakirja kääntäjän käsissä. Helsinki: Lasten keskus.
- O'Reilly, L. & Dolan, P. 2016. The voice of the child in social work assessments: Age-Appropriate communication with children. British journal of social work 46 (5), 1191–1207. <https://web-p-ebscohost-com.tietopalvelu.karelia.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=90c7651c-c5fc-4de1-b19d-70ca6fdd93e7%40redis>. 24.4.2022.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä: Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Siun Sote. n.d. Mintunkujan lastensuojeluyksikkö vastaanottokoti. Esite.
- Soisalo, R. 2012. Särkyvä mieli: Lasten ja nuorten psyykkinen oireilu. Helsinki: Suomen psykologinen instituuttiyhdistys ry.
- Suvanto, A. & Ukkola, S. 2020. Lastenkirjallisuus alle kouluikäisen lapsen kielenkehityksen tukena. Teoksessa Niemitalo-Haapola, E., Haapala, S. & Ukkola, S. (toim.). Lapsen kielen kehitys: Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus, 271–287.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Vastaanottokoti. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/vastaanottokoti>. 5.10.2021.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2022a. Lapsen mielipiteen selvittäminen. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanoton-valmistelu-ja-paatoksenteko/lapsen-mielipiteen-selvittaminen>. 7.4.2022.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2022b. Mitä toimintakyky on. <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>. 19.01.2022.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2022c. Mitä on lastensuojelu?. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>. 12.5.2022.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2022d. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>. 02.05.2022.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022e. Lastensuojelu 2020. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lastensuojelu/lastensuojelu>. 28.4.2022.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.
- Valvira. 2021. Lastensuojelu. <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/lastensuojelu>. 7.4.2022.
- Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- .

Kuvakirjan käsikirjoitusta

Maisa-marsun metsäretki

Aukeama 1.

- Moi, Olen Maisa-marsu. Olen lähdössä metsäretkelle. Järvenrannalla on nuotiopaikka mihin tahtoisin mennä grillaamaan makkaraa. Matti-marsu lähti sinne jo edeltä. Lähdetään yhdessä etsimään nuotiopaikkaa. Saanko kysyä mikä sinun nimesi on? Moi (lapsen nimi), lähdetään matkaan!

Aukeamalle piirretty Maisa vilkuttamassa. Maisalla on tassuissaan kori, jossa on grillaus tarvikkeita. Taustalla näkyy metsää ja polku.

Aukeama 2

- Hei, katso! Tuolla on kaatunut puu. Tiesitkö, kun puun rungossa on tuollaisia renkaita, niiden avulla voimme laskea miten vanha puu on. Miten vanha sinä olet? Voit näyttää ikäsi vaikka sormillasi, voimme sitten laskea yhdessä sinun ikäsi.

Tällä aukeamalla piirroksessa näkyy polku, jonka varrelle on kaatuneen puunrungon kanto. Puun kannossa näkyy puunrungon rinkulat.

Aukeama 3

- Täällä metsässä asustelee erilaisia eläinperheitä. Tuolla näkyy pupuperhe. Tuolla puun luona näkyy pöllöperhe. Ketä sinun perheeseesi kuuluu?

Tällä aukeamalla piirroksessa näkyy Maisa ja eläinperheet. Pupuperhe pensaan ympärillä syömässä marjoja ja pöllöperheestä poikanen istuu oksalla ja pöllöäiti on puun vierellä maassa.

Aukeama 4

- Tiesitkö, metsässä asuvat eläimet elävät erilaisissa päivärytmeissä. Esimerkiksi pupuperhe herää aamulla tekemään päivän askareita siihen saakka, kunnes illalla menevät nukkumaan. Kun taas pöllöperhe menee aamulla nukkumaan, heräävät illalla ja touhuavat yön yli askareitaan.
- Nukutko koko yö? Oletko koskaan nähnyt pahaa unta?

Tämän aukeaman ensimmäisellä sivulla on kuvitettu yö, jossa pöllöt ovat hereillä ja puput nukkuvat. Pupuille on piirretty unikuplat. Toisessa on porkkanoita, mikä tarkoittaa hyvää unta. Toiseen unikuplaan on piirretty kettu, joka tarkoittaa painajaista. Toisella sivulla on päivä, jolloin puput ovat hereillä ja pöllö nukkuu.

Aukeama 5

- Hei, katso tuolla on eläinten päiväkotia. Oletko sinä päiväkodissa? Päiväkodissa pääsee leikkimään erilaisia leikkejä. Mitä sinä tykkäät puuhailla päivisin? Harrastatko sinä jotakin?
- Minun paras ystäväni Matti -marsu on samassa päiväkodissa. Onko sinulla kavereita? Minkä nimisiä kavereita sinulla on?

Tässä aukeamalla on päiväkotia ja pihalla on eläimiä leikkimässä.

Aukeama 6

- Toivottavasti nuotiopaikka löytyy pian! Alkaa olla niin nälkä, että vatsaan sattuu! Onko sinulla ollut minkäänlaisia kipuja viime aikoina? Päänsärkyä? Vatsakipuja? Väsymystä?

Maisasta eri kuvia puhekuplien sisällä, joissa näkyy yllä mainitut vaivat.

Aukeama 7

- Minua vähän kyllä huolestuttaa, olemmekohan menneet oikeaan suuntaan. Onko sinua hämmentänyt jokin asia viime aikoina tai onko sinulla ollut paha mieli?
- miltä polulta jatkaisimme matkaa?
- Tuolla näkyy tuttu kivikasa, sen täytyy olla oikea polku! Osaatko sanoa, mikä tekee sinut onnelliseksi? Tai mikä tekee sinut surulliseksi? Oletko ollut viime aikoina iloinen, surullinen, vihainen. Minut teki onnelliseksi oikean polun löytäminen.

Tässä piirroksessa näkyy Maisa pelästyneenä. Aukeamalle on piirretty puhekuplia, joissa näkyy eri mielentiloja. Kuvassa on myös polku ja se haarautuu kolmeen eri suuntaan. Tarinassa kerrotaan, kuinka Maisa valitsee oikean polun.

Aukeama 8

- Hei, katso, tuolla näkyy nuotiopaikka ja ystäväni Matti! Siellä onkin jo tulet valmiina. Tule mennään katsomaan, mitä hän on laittanut ruoaksi. Mitä sinä olet tottunut syömään aamulla? Mitä syöt päivällä? Entä mitä syöt illalla? Mikä on sinun lempiruokasi?
- Haaveilemme Matin kanssa erilaisista asioista. Onko sinulla minkäänlaisia toiveita?
- Minä toivon, että pääsisimme Matin kanssa uimaan, sen jälkeen, kun olemme syöneet.
- Olipas kiva, kun olit minun seuranani metsäretkellä ja autoit pääsemään perille Matin luo. Olit todella reipas, kun jaksoit vastata kysymyksiin. Me lähdemme nyt Matin kanssa uimaan. Mukavaa päivää sinulle!

Tällä aukeamalla näkyy järvenranta. Rannalla näkyy uimarengas ja aurinko-varjo. Järvessä seilaa purjevene sekä uiskentelee kaloja. Nuotiopaikka on toisella sivulla, jossa Matti –marsu vilkuttaa.

Tarinan kysymyksiin voi esittää jatkokysymyksiä, varsinkin jos vaikuttaa, että lapsi haluaa kertoa itsestään tai muuten vaan jutella.

Kuva 1: Aukeama kirjasta

Palautekysely

1.Oliko kirja mielestäsi

- Sopivan pituinen?
- Liian pitkä?
- Liian lyhyt?

2. Oliko lapsen helppo ymmärtää tarinan kysymykset?

- Kysymykset oli osittain helppo ymmärtää
- Kysymykset oli liian vaikea ymmärtää
- Kysymykset oli helppo ymmärtää

3.Innostuiko lapsi tarinan avulla osallistumaan keskusteluun?

- Kyllä
- Ei
- Osittain

4.Koitko tarinan hyödylliseksi lasta haastateltaessa?

- Kyllä
- Ei
- Jonkin verran

5.Minkä ikäiselle lapselle luit tarinan?

- 3-vuotias
- 4-vuotias
- 5-vuotias
- 6-vuotias
- 7-vuotias

6.Vapaasana, risut, ruusut ja kehittämisideat.

Tiedonhaun taulukko

TIETOKANTA	HAKUSANA	RAJAUS	OSUMAT	VALITUT	TULOKSET
Medic	Lastensuojelu	Asiasanojen synonyymit käytössä, vain kokotekstit, Kaikki kielet ja julkaisutyytit. 2015–2021	33	1	Lasten psykiatrisen erikoissairaanhoidon yhteistyö kuntien mielenterveyspalvelujen ja lastensuojelun kanssa.
Terveysportti	Varhainen vuorovaikutus	Duodecim-lehti	28	1	Tunteet, varhainen vuorovaikutus ja aivojen toiminnallinen kehitys
	Lastensuojelun tehtävät	Duodecim-lehti	1	1	Lastensuojelun tehtävät, kun lapsen epäillään kokeneen väkivaltaa
Oppiportti	Lapsen kielellinen kehitys		17	1	Puheen ja kielen kehityshäiriöt
	Lapsen psykologinen kehitys	Duodecim Oppiportin Oppikirjat	41	1	Akuutin stressireaktion/ häiriön ja traumaperäisen stressihäiriön diagnoosi ja kliininen kuva
THL	Lastensuojelu		49	1	Lastensuojelu 2020
	Vastaanottokoti		6	1	Vastaanottokoti
	Lapsen kognitiivinen kehitys		1	1	Mitä toimintakyky on
	Lastensuojelun käsikirja				Lapsen mielipiteen selvittäminen Mitä on lastensuojelu? Lastensuojelun arvot ja periaatteet
Chinal	Child protection	Koko teksti, referenssit saatavilla ja abstrakti saatavilla, 2015–2022	206	1	The Voice of the Child in Social Work Assessments: Age-Appropriate Communication with Children
	child interviews child protection	Koko teksti, 2015–2022	11	1	“You’ve got to trust her and she’s got to trust you”: children’s views on participation in the child protection system.
Terveyskirjasto	Puheen ja kielen kehitys		5	1	Puheen ja kielen kehityksen vaikeudet lapsella